

ΕΠΙΚΥΡΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΑΛΗΘΕΥΣΗ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΥ¹

ΜΑΡΙΑ ΤΖΕΒΕΛΕΚΟΥ

Imperfective past is associated with a wide range of semantic values, temporal as well as modal. This paper is an attempt to account for this polysemy on the basis of a unifying hypothesis: imperfective past indicates events situated outside the sphere of strict assertive modality. This process is realized as a restriction on the possible alternations within a combinatory system involving the following mechanisms: verification, validation and assignment of modal value.

1. Προκαταρκτικές μεθοδολογικές παρατηρήσεις

Ο τύπος του παρατατικού εξετάζεται συνήθως με βάση δύο οπτικές γωνίες, οι οποίες συνιστούν τις δύο κύριες κατηγορίες χρήσεών του: την οπτική γωνία του χρόνου – η οποία περιλαμβάνει τη χρονική βαθμίδα και την όψη – και την οπτική γωνία της τροπικότητας, η οποία αναφέρεται στην αξιολόγηση του ομιλητή αναφορικά με την πραγμάτωση ενός συμβάντος. Στις επιμέρους προσεγγίσεις, ωστόσο, οι δύο αυτές θεωρήσεις δεν συγκλίνουν ώστε να σχηματίσουν μια συνεκτική και συνολική ερμηνεία. Έτσι, στην πράξη, η ταυτότητα στη μορφή που παρατηρείται σε ένα μεγάλο φάσμα χρήσεων εκλαμβάνεται περισσότερο σαν τυχαία ομοηχία παρά σαν πολυσημία.

Αυτός ο χειρισμός του ζητήματος είναι από πολλές απόψεις κατανοητός. Αφενός, τα πεδία του χρόνου, της όψης και της τροπικότητας έχουν ιδιαίτερα μελετηθεί τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, και οι μελέτες αυτές έχουν καταλήξει σε ολοκληρωμένα πρότυπα ερμηνείας των φαινομένων που άπτονται τούτων των πεδίων. Αφετέρου, η υιοθέτηση της αντίστροφης πορείας, δηλαδή η προσπάθεια ολοκληρωμένης ερμηνείας του συνολικού φά-

1. Η παρούσα μελέτη βασίζεται στην ανακοίνωση «Κλίμακες απαγκίστρωσης από το πεδίο της αποφαντικότητας: η περίπτωση του παρατατικού». *Ε' Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Γλωσσολογίας*, Παρίσι, 2001.

σματος των χρήσεων ενός πολύσημου τύπου, καταλήγει πολύ συχνά σε συρρίκνωση της προβληματικής. Πράγματι, το φάσμα των χρήσεων είναι τόσο εκτεταμένο, και κυρίως οι διαφορετικές χρήσεις είναι τόσο αντιφατικές μεταξύ τους, που καταλήγουμε να μιλάμε για μια εγγενή απροσδιοριστία², η οποία είναι συμβατή με οποιονδήποτε προσδιορισμό προέρχεται από τα συμφραζόμενα. Οι προσεγγίσεις που μετατοπίζουν το βάρος της ερμηνείας στην εμπλοκή των συμφραζομένων, παρόλο που αποτυπώνουν με πιστότητα τα γλωσσικά δεδομένα, έχουν το μειονέκτημα ότι δεν συγκροτούν επαληθεύσιμες/διαψεύσιμες υποθέσεις εργασίας, δεν διατυπώνουν περιορισμούς και κατά συνέπεια, τα γλωσσικά δεδομένα λειτουργούν ως *a contrario* τεκμήρια.

Στην παρούσα μελέτη ακολουθώ έναν ενδιάμεσο τρόπο προσπέλασης: με βάση την υπόθεση ότι η μορφοποίηση ενός συμβάντος είναι συνισταμένη τριών παραγόντων – της οργάνωσης του λεξικού, του χρόνου και της τροπικότητας – θα προσπαθήσω να σχολιάσω ένα τμήμα των χρήσεων του παρατατικού, δίνοντας έμφαση στους περιορισμούς που διέπουν τη συνδυαστική των τριών αυτών παραγόντων.

Οι χρήσεις που σχολιάζονται εμφανίζονται στα ακόλουθα παραδείγματα:

I. Χρονική

- 1α. Χθες, έβαφε τα παράθυρα του σπιτιού του.
- β. Όταν η Ελένη μπήκε στο δωμάτιο, ο Πέτρος έπλενε τα πιάτα.

II. Δυνητική

- γ. Το πλοίο έφτανε τη Δευτέρα/χθες.

III. Αντιγεγονοτική (counterfactual)

- δ. Λίγο έλειψε και το σπίτι καιγόταν.
- ε. Δεν ήξερες, δε ρώταγες; / Δεν έπαιρνες λίγο ψωμί από τον μπακάλη.
- στ. Αν ο Γιάννης ερχόταν, θα περνούσαμε καλύτερα.

IV. Αξιολογική

- ζ. Χτες, σ' αυτό το σημείο που βλέπετε, έχανε τη ζωή του ένας νέος ορειβάτης.
- η. Πέρυσι αγόραζε Πόρσε και φέτος δεν έχει να πληρώσει το νοίκι.

2. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, εντάσσω τις προσεγγίσεις που βασίζονται στην έννοια του υποπροσδιορισμού (underdetermined) καθώς και στα δίπολα έννοια/δήλωση, σημαδεμένο/ασημαδέυτο (marked/unmarked).

Οι τρεις συνιστώσες οι οποίες συμμετέχουν στη διαμόρφωση ενός συμβάντος ορίζονται χοντρικά με τον ακόλουθο τρόπο:

i. Το λεξικό αναφέρεται σε ό,τι άπτεται της λεξικής όψης, δηλαδή του ποιού ενεργείας³. Σε σχέση με το ποιόν ενεργείας θα χρησιμοποιήσω μια χοντρική τετραμερή κατηγοριοποίηση, διακρίνοντας τα συμβάντα σε:

2. A. Καταστάσεις (π.χ. ξέρω, αγαπώ, κλπ.).
- B. Δραστηριότητες (περπατώ, κολυμπώ, εργάζομαι, κλπ.).
- Γ. Τελειώσεις (γράφω ένα γράμμα, κτίζω ένα σπίτι, φυτεύω ένα λουλούδι, κλπ.).
- Δ. Επιτεύξεις (φτάνω, βρρίσκω, πέφτω, κλπ.).

ii. Ο χρόνος περιλαμβάνει τη χρονική βαθμίδα και την όψη. Πέρα από την καθιερωμένη διάκριση σε παρελθόν, παρόν και μέλλον, θα χρησιμοποιήσω ένα γενικό σχήμα το οποίο περιλαμβάνει τις δυνατές φάσεις ενός συμβάντος:

3.

1	2	3	4	5
προκαταρκτική φάση		μεσαία φάση		συνακόλουθη φάση
		αρχή		τέλος

Η γραμματική όψη δηλώνει την εστίαση του ομιλητή σε ένα ή περισσότερα σημεία του σχήματος αυτού. Επιτελείται με βάση ένα σημείο θέασης το οποίο συγκροτείται από τον ομιλητή. Η εστίαση σε συνδυασμό με τη δείξη συνιστά τη χρονική αναφορά ενός συμβάντος. Επιπροσθέτως, η χρονική αναφορά συμπληρώνεται από ορισμένες συνεπαγωγές οι οποίες προέρχονται, αφενός από την λεξική κατηγοριοποίηση του πίνακα στο (2) και, αφετέρου, από τη διαδοχή των σημείων του σχήματος στο (3).

iii. Η τροπικότητα περιλαμβάνει ό,τι αφορά στην υποκειμενικότητα του ομιλητή. Αναφέρεται αφενός στις συνθήκες αλήθειας μιας πρότασης (δυνατικός/πραγματικός κόσμος), και αφετέρου στη συναισθηματική επένδυση, αξιολόγηση ή αποτίμηση ενός συμβάντος από τον ομιλητή (ωφέλιμο/βλαβερό, αναμενόμενο/μη αναμενόμενο κλπ.).

Θα ήθελα να τονίσω ότι η εμβέλεια της τροπικότητας όπως χρησιμοποιείται στην παρούσα μελέτη δεν περιορίζεται στη σχέση του ομιλητή με αυτό το οποίο εκφέρει, αλλά επεκτείνεται σε γνωστικές απεικονίσεις συμβάντων

3. Ενδεικτικά βλ. Vendler 1957, Dowty 1979, Bach 1986, Krifka 1998.

οι οποίες προσδιορίζουν την ερμηνεία του εκφερομένου. Οι απεικονίσεις αυτές προέρχονται είτε από το λεξικό, είτε από τον ίδιο τον ομιλητή. Αποτελούν μια προϋπάρχουσα απεικόνιση με βάση την οποία σταθμίζεται ο βαθμός ορατότητας του ομιλητή σε σχέση με το συμβάν στο οποίο αναφέρεται. Η ορατότητα αυτή κινείται ανάμεσα σε δύο πόλους: την *επικύρωση* (validation) και την *επαλήθευση* (verification)⁴. Η επικύρωση προϋποθέτει τη σύμπτωση ανάμεσα σε μια προκατασκευασμένη απεικόνιση ενός συμβάντος και την πραγμάτωσή του στο χρόνο. Η επαλήθευση, αντίθετα, δεν προϋποθέτει τέτοιου είδους σύμπτωση.

- 4α. Χτες, ο Γιάννης μετακόμισε.
β. Χτες, ο Γιάννης μετακόμιζε.

Στην (4α) ο ομιλητής *επικυρώνει* το συμβάν. Η τοποθέτηση στον χρόνο συμπίπτει με την γνωστική προϋπάρχουσα απεικόνιση που διαθέτει ο ομιλητής με βάση τις λεξικές ιδιότητες του κατηγορήματος. Το ρήμα *μετακομίζω* ανήκει στην κατηγορία των τελειώσεων, δηλαδή διαθέτει ένα εγγενές σημείο ολοκλήρωσης. Σε συνδυασμό με την τέλεια όψη (τον αόριστο), το κατηγορήμα τοποθετείται αυτούσιο στον άξονα του χρόνου. Στην (4β), αντίθετα, ο ομιλητής απλώς *επαληθεύει* το συμβάν της μετακόμισης. Με την ατελή όψη, η τοποθέτηση στον χρόνο δεν συμπίπτει με την απεικόνιση που προέρχεται από το λεξικό, δεδομένου ότι το εγγενές σημείο ολοκλήρωσης του κατηγορήματος δεν αποτελεί μέρος της εστίασης.

2. Ο χρονικός παρατατικός

Παραδοσιακά ο παρατατικός περιγράφεται με τον όρο 'επικαιρότητα στο παρελθόν', και πολύ συχνά οι χρήσεις του παραλληλίζονται με τις χρήσεις του ενεστώτα⁵. Όπως ο ενεστώτας, έτσι και ο παρατατικός δηλώνει εστίαση σε κάποιο σημείο που βρίσκεται στη μεσαία φάση ενός συμβάντος, και κατά συνέπεια, προϋποθέτει ένα σημείο θέασης το οποίο συμπίπτει με το σημείο αυτό. Στην περίπτωση του ενεστώτα, το σημείο θέασης ταυτίζεται με τη στιγμή του λόγου, δηλαδή με το σύνθητες σημείο εκκίνησης των αλυσιδωτών

4. Βλ. de Vogüé 1987.

5. Αυτός ο παραλληλισμός αποτελεί τη βάση για τη συμμετρική οργάνωση των περιγραφών στις χρηστικές γραμματικές. Για παράδειγμα, ο Τζάρτζανος (1946: §171-175) υποστηρίζει ότι, με εξαίρεση τη γενικευτική αξία, και ειδικότερα τις 'γενικές' αλήθειες, τούτος ο παραλληλισμός επεκτείνεται στο σύνολο των χρήσεων.

διαδικασιών χρονικού εντοπισμού του συμβάντος. Στην περίπτωση του παρατατικού, το σημείο θέασης μετατοπίζεται σε σχέση με το σημείο εκκίνησης – τη στιγμή του λόγου – και λειτουργεί ως υποκατάστατό του. Η διαφορά λοιπόν ανάμεσα στον ενεστώτα και τον παρατατικό ανάγεται στην απόσταση που χωρίζει τα δύο σημεία θέασης⁶. Στις χρονικές χρήσεις, η απόσταση αυτή θεωρείται σχέση διαδοχής η οποία τοποθετείται στον γραμμικό άξονα του χρόνου⁷.

5. Λ' (σημείο θέασης του παρατατικού) < Λ (σημείο θέασης του ενεστώτα/στιγμή του λόγου).

2.1. Ο αναφορικός χαρακτήρας του παρατατικού

Η διάκριση ανάμεσα στο σημείο θέασης και τη στιγμή του λόγου αποδίδει στον παρατατικό αναφορικές ιδιότητες. Οι ιδιότητες αυτές αντικατοπτρίζονται στην αδυναμία του παρατατικού να εμφανίζεται αυτόνομα. Αντίθετα από τον ενεστώτα ή τον αόριστο, οι οποίοι έχουν αυθύπαρκτη υπόσταση, ο παρατατικός απαιτεί συμπλήρωμα. Για παράδειγμα, οι προτάσεις:

- 6α. ? Ο Γιάννης έπλενε τα πιάτα ...
β. ? Ο Γιάννης διάβαζε ...

εμφανίζονται ως μη ολοκληρωμένες εκφράσεις. Η μη πληρότητα που παρατηρείται σχετίζεται με τη χρονική δήλωση (denotation). Παρόλο που ο παρατατικός δηλώνει τοποθέτηση στο παρελθόν, η πληροφορία αυτή δεν είναι επαρκής. Έτσι, η πλήρης ερμηνεία των προτάσεων απαιτεί ένα συμπλήρωμα που να συμβάλει στο χρονικό προσδιορισμό τους⁸. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται κυρίως στον περιορισμό της σύμπτωσης του σημείου θέασης με έ-

6. Ο παρατατικός σχηματικά περιγράφεται ως 'ενεστώτας του παρελθόντος', και θεωρείται από πολλούς 'μετατοπισμένος ενεστώτας'. Βλ. Τζάτζανος 1946: §170, Le Goffic 1986: 62.

7. Αξίζει να αναφερθεί ωστόσο ότι πολλοί μελετητές θεωρούν ότι το Λ' και το Λ αποτελούν το κέντρο δύο διαφορετικών πεδίων τα οποία λειτουργούν παράλληλα. Η βασική αντίθεση δεν είναι ανάμεσα στο παρελθόν/παρόν αλλά ανάμεσα σε δύο επίπεδα: το επίπεδο του επίκαιρου (ενεστώτας) και το επίπεδο του μη επίκαιρου ή του 'επίκαιρου στο παρελθόν', δηλαδή του παρατατικού. Οι διαφορές ανάμεσα στους δύο τύπους αφορούν κυρίως το πεδίο της τροπικότητας, και ειδικότερα το ζήτημα της 'ανάληψης της ευθύνης' του ομιλητή αναφορικά με την αλήθεια του εκφερομένου (Coseriu 1978: 19).

8. Βλ. Jespersen 1931, Seiler 1952: 113, Culioli 1980, Smith 1991: 129, Berthonneau & Kleiber 1993: 55 κ.ά.

να σημείο της μεσαίας φάσης του συμβάντος⁹. Η συγκρότηση του δευτερεύοντος σημείου θέασης (Λ') απενεργοποιεί τη στιγμή του λόγου (Λ) ως άμεσα διαθέσιμο σημείο εκκίνησης. Έτσι, η στιγμή του λόγου, η οποία, για πολλούς ρηματικούς τύπους, λειτουργεί 'ερήμην' (default) ως σημείο εκκίνησης, στην περίπτωση του παρατατικού δεν είναι άμεσα ορατή. Επιπλέον η στιγμή του λόγου, λόγω του δεικτικού της χαρακτηρα είναι εύκολα ανακτήσιμη, και κατά συνέπεια, στις περισσότερες περιπτώσεις παραμένει άρρητη. Αντίθετα το σημείο θέασης που απαιτεί ο παρατατικός πρέπει να είναι ρητά εκπεφρασμένο. Στην πρόταση:

7. Όταν η Ελένη μπήκε στο σπίτι, ο Γιάννης έπλενε τα πιάτα

το ρήμα *μπήκε* ταυτίζεται με το σημείο θέασης, και κατά συνέπεια επιτρέπει την απρόσκοπτη ερμηνεία της πρότασης. Με αυτή την έννοια μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ο παρατατικός απεικονίζει συμβάντα των οποίων η σχέση με τη στιγμή του λόγου δεν είναι άμεση¹⁰. Μέσα από αυτό το πρίσμα η διαφορά ανάμεσα στην αυτονομία και στη μη αυτονομία (ως προς τη δυνατότητα ερμηνείας) ανάγεται στην αντίθεση ανάμεσα στη δείξη και την αναφορά. Ακολουθώντας την Partee (1973, 1984) μπορούμε να πούμε ότι η σχέση ανάμεσα στο σημείο θέασης και το σημείο του συμβάντος είναι σχέση αναφορική, ανάλογη με την αναφορική σχέση των αντωνυμιών¹¹. Η υπόθεση της αναφορικής δέσμευσης προϋποθέτει την ύπαρξη δύο όρων: το ηγούμενο (antecedent) και το σημείο του συμβάντος το οποίο εμφανίζεται σαν μεταβλητή η οποία υιοθετεί τη χρονική αναφορά του ηγούμενου. Μια χαλαρότερη διατύπωση της ίδιας προβληματικής εμφανίζεται με την υιοθέτηση της αντίθεσης θέμα/σχόλιο, όπου το θέμα ταυτίζεται με το ηγούμενο.

Η ίδια προσέγγιση χρησιμοποιείται για να εξηγήσει την οργάνωση των συμβάντων σε μια αφήγηση. Σύμφωνα με τον Kamp (1981), Kamp & Reyle (1993), ο αόριστος εισάγει σημεία αναφοράς (reference point) άρα λειτουρ-

9. Το ότι ένα γεγονός στον παρατατικό εμφανίζεται συγχρόνως να προηγείται σε σχέση με την εκφορά του λόγου και να συμπίπτει χρονικά με ένα σημείο εκκίνησης διαφορετικό από τη στιγμή του λόγου οδήγησε τους Arnould & Lancelot να υποστηρίξουν ότι πρόκειται – μαζί με τον υπερασυντέλικο και τον τελεσεμένο μέλλοντα – για ένα σύνθετο, ως προς τη σημασία, χρόνο. Αντίθετα, ο Comrie (1985: 64-72) αναφερόμενος στην ταυτόσημη διάκριση ανάμεσα σε απόλυτους και σχετικούς χρόνους δεν συμπεριλαμβάνει τον παρατατικό στους σχετικούς χρόνους.

10. Βλ. Moeschler 1993: 50, Giorgi & Pianesi 1997.

11. Για δύο λόγους: α. Ο παρατατικός προσδιορίζεται με βάση ένα σημείο διακριτό από τη στιγμή της εκφοράς του λόγου. Άρα δεν έχει άμεση σχέση με ένα δεικτικό σημείο, β. Η σχέση ανάμεσα στο σημείο του συμβάντος και το σημείο θέασης είναι μια σχέση ταύτισης ανάλογη με τη σχέση συναναφοράς των αντωνυμιών.

γεί ως σταθερά, ενώ ο παρατατικός επαναλαμβάνει την χρονική αναφορά του όρου που λειτουργεί ως ηγούμενο. Έτσι, σε μια διήγηση, ο αόριστος (ή ο ιστορικός ενεστώτας) δηλώνουν γεγονότα τα οποία τοποθετούνται στο πρώτο πλάνο σε γραμμική σειρά, ενώ ο παρατατικός δηλώνει συμβάντα που λειτουργούν ως υπόβαθρο, στο δεύτερο πλάνο της διαδοχής των γεγονότων.

8. Σηκώνομαι από την καρέκλα και πηγαίνω στο παράθυρο. Φυσούσε δυνατός αέρας.
Αισθανόμουν μια ανεξήγητη μελαγχολία. Ο Πέτρος στεκόταν και με κοιτούσε.

Η σειρά που απορρέει από την αναφορική σχέση επιβάλλει περιορισμούς στη διεργασία της θεματοποίησης. Αντίθετα από τον αόριστο (9α), ο οποίος μπορεί να θεματοποιηθεί, η παρουσία του παρατατικού στην πρώτη θέση δεν είναι αποδεκτή (πάντα βέβαια στο πλαίσιο της χρονικής ερμηνείας):

- 9α. Μετακόμισε χτες.
β. ?Μετακόμιζε χτες.

Το (9β) γίνεται αποδεκτό αν υιοθετήσουμε μη ουδέτερο επιτονισμό και τονίσουμε το κατηγορημα. Στην περίπτωση αυτή η πληροφορία εκλαμβάνεται ως επανάληψη, και το εκφερόμενο αποκτά αντιθετική/πολεμική χροιά. Έτσι, η αντίθεση ανάμεσα σε θέμα/σχόλιο εξουδετερώνεται:

10. Μετακόμιζε χτες, γι' αυτό δεν ήρθε στο γραφείο.

Η υπόθεση σύμφωνα με την οποία ο παρατατικός λειτουργεί ως σχόλιο σ' ένα χρονικό θέμα τεκμηριώνεται επίσης από τις διαδικασίες διατύπωσης ερωτήσεων με βάση την πρόταση *Χτες μετακόμιζε*. Διαπιστώνουμε αναφορικά με το ζήτημα αυτό ότι η πρόταση (9β) μπορεί να λειτουργήσει ως απάντηση σε μια ερώτηση του τύπου:

11. Τι έκανε χτες;

δηλαδή μια ερώτηση που περιλαμβάνει τον όρο που χρησιμεύει ως θέμα. Αντίθετα, είναι αδύνατο, χρησιμοποιώντας τον παρατατικό, να διατυπώσουμε μια ερώτηση γύρω από τη χρονική τοποθέτηση ενός συμβάντος. Έτσι, μια ερώτηση του τύπου:

12. ? Πότε μετακόμιζε;

είναι μη αποδεκτή, εκτός κι αν πρόκειται για μια επανάληψη ή ερμηνεύεται με τον ακόλουθο τρόπο: τότε είχε την πρόθεση να μετακομίσει;

2.2. Η συγκρότηση της αναφορικής σχέσης

Η εξέταση της υπόθεσης της αναφορικότητας στο σύνολο των χρονικών χρήσεων του παρατατικού προσκρούει σε εμπόδια, κυρίως γιατί συχνά είναι δύσκολη η αναγνώριση του ηγούμενου. Στις προτάσεις:

- 13α. 'όταν X (αόριστος ή ιστορικός ενεστώτας), Ψ (παρατατικός)'
Όταν η Ελένη μπήκε στο σπίτι, ο Γιάννης έπλενε τα πιάτα.
β. Χτες, ο Γιάννης μετακόμιζε.

το *όταν X* και το *χτες* λειτουργούν σαφώς ως εκφράσεις που αποδίδουν χρονική πληρότητα στους τύπους του παρατατικού. Παρατηρούμε ότι πρόκειται για εκφράσεις με υψηλό βαθμό προσδιορισμού. Το *χτες* έχει άμεση σχέση με το δεικτικό κέντρο. Το *όταν X* στο (13α) ερμηνεύεται ως προϋπόθεση, δηλαδή το συμβάν έχει ήδη εισαχθεί στο σύμπαν της συνομιλίας¹². Η αξία της προϋπόθεσης φαίνεται καθαρά στη μη δυνατότητα εμφάνισης αόριστων ονοματικών στοιχείων στη θέση X:

- 14α. *Όταν ένας άνθρωπος μπήκε στο δωμάτιο, ο Πέτρος έπλενε τα πιάτα
β. *Όταν ακούω κάτι περιεργούς ήχους στην πόρτα, μαντάριζα τις κάλτσες του Θόδωρου

στη δυσκολία υιοθέτησης της ουδέτερης σειράς όρων PY, και την ασυμβατότητα επιρρημάτων όπως το *ξαφνικά*, δηλαδή των στοιχείων που δηλώνουν την εισαγωγή μιας νέας πληροφορίας.

15. ? Όταν ανοίγει η πόρτα και μπαίνει η Ελένη, ξεκουραζόμουν.
16. *Όταν ξαφνικά ανοίγει η πόρτα και μπαίνει η Ελένη, ξεκουραζόμουν.

Επιπλέον, η έκφραση *όταν X* (αόριστος ή ιστορικός ενεστώτας) είναι συμβατή με δεικτικά επιρρήματα:

12. Ducrot 1979: 15.

- 17α. Χτες, όταν η Ελένη μπήκε στο σπίτι, ο Γιάννης έπλενε τα πιάτα.
β. Όταν η Ελένη μπήκε στο σπίτι χτες, ο Γιάννης έπλενε τα πιάτα.

Αντίθετα, το Ψ (παρατατικός) δεν συνδυάζεται με δεικτικές εκφράσεις:

18. * Όταν η Ελένη μπήκε στο σπίτι, (χτες) ο Γιάννης έπλενε τα πιάτα (χτες).

Η αναγνώριση ενός ηγούμενου στοιχείου γίνεται δυσκολότερη σε δομές όπως η παρακάτω:

19. Ψ (παρατατικός), όταν X (αόριστος ή ιστορικός ενεστώτας),

όπου το X παρουσιάζεται ως καινούργια πληροφορία η οποία εμφανίζεται με υπόβαθρο το συμβάν στον παρατατικό. Η ασυμμετρία με την προηγούμενη δομή είναι φανερή:

Δεν ισχύει ο περιορισμός της οριστικότητας των ονοματικών συμπληρωμάτων.

- 20α. Ο Πέτρος έπλενε τα πιάτα, όταν ένας άνθρωπος μπήκε στο δωμάτιο.
β. Μαντάριζα τις κάλτσες του Θόδωρου, όταν ακούω κάτι περίεργους ήχους στην πόρτα.

Η φυσική σειρά των όρων είναι Ρήμα - Υποκείμενο.

21. ? Ξεκουραζόμουν, όταν η πόρτα ανοίγει και η Ελένη μπαίνει.

Η δομή είναι συμβατή με επιρρήματα όπως το *ξαφνικά*.

22. Ξεκουραζόμουν, όταν ξαφνικά ανοίγει η πόρτα και μπαίνει η Ελένη.

Σε αυτές τις περιπτώσεις έχουμε δύο λύσεις:

- i. Θεωρούμε ότι το ηγούμενο είναι ανακτήσιμο από τα συμφραζόμενα ή
ii. Θεωρούμε ότι η αναφορική σχέση έχει 'καταφορική' φορά.

Παρουσιάζουν επίσης δυσκολία οι προτάσεις που περιλαμβάνουν καταστασιακά κατηγορήματα, γιατί δεν παρουσιάζουν έλλειψη πληρότητας στη χρονική ερμηνεία, π.χ. *Η Μαριέτα, εμένα μ' αγαπούσε σαν πιστό σκυλί και τον Θόδωρο τον σεβόταν και τον φοβόταν λιγάκι*. Γι' αυτές τις περιπτώ-

σεις υποστηρίζεται η άποψη ότι οι χωρο-χρονικές ιδιότητες του υποκειμένου λειτουργούν ως ηγούμενο στην αναφορική σχέση.

3. Οι περιορισμοί της αναφορικής σχέσης

Η συγκρότηση της αναφορικής σχέσης διέπεται από τρεις περιορισμούς:

- τον περιορισμό της παρελθοντικής χρονικής βαθμίδας
- τον περιορισμό της επικάλυψης
- τον περιορισμό της ομοιογένειας¹³

3.1. Ο περιορισμός της παρελθοντικής χρονικής βαθμίδας

Ο παρατατικός τοποθετεί ένα συμβάν στο παρελθόν. Στην ακόλουθη πρόταση:

23. Τη Δευτέρα κολυμπούσε σχεδόν όλη τη μέρα

ο προσδιορισμός *Δευτέρα* αναφέρεται στην προηγούμενη Δευτέρα και σε καμιά περίπτωση στην επόμενη.

3.2. Ο περιορισμός της επικάλυψης

Το συμβάν στον παρατατικό επικαλύπτει το σημείο θέασης/το ηγούμενο. Στην περίπτωση όπου το ηγούμενο δηλώνει μια χρονική περίοδο, το συμβάν στον παρατατικό εκτείνεται σε όλη την διάρκεια της περιόδου.

Ο περιορισμός αυτός εμφανίζεται στην ασυμβατότητα του παρατατικού με επιτεύξεις:

24. *Χθες, πλήρωνε το λογαριασμό του ηλεκτρικού/έφευγε,

στη μη δυνατότητα του κατηγορήματος να συνδυαστεί με ένα προσάρτημα που περιορίζει τη διάρκεια του προσδιορισμού της πρότασης:

- 25α. *Χθες πότιζε τον κήπο το πρωί
β. Χθες το πρωί πότιζε τον κήπο,

13. Οι δύο τελευταίοι περιορισμοί συνιστούν τη σημασιολογική αξία η οποία στην τρέχουσα ορολογία ονομάζεται 'ατελής' όψη (imperfective aspect).

στις ιδιότητες της δομής 'όταν X (αόριστος ή ιστορικός ενεστώτας), Ψ (παρατατικός)', όπου το X δεν μπορεί να είναι δραστηριότητα (activity), τελείωση (accomplishment) ή καταστασιακό (state):

- 26α. ? Όταν η Ελένη έγραψε το άρθρο/σφουγγάρισε το πάτωμα (τελειώση), ο Πέτρος έπλενε τα πιάτα.
- β. ?/ * Όταν η Ελένη κολύμπησε/περπάτησε/έκλαψε/δούλεψε (δραστηριότητα), ο Πέτρος έπλενε τα πιάτα.
- γ. * Όταν η Ελένη ζήλεψε την αδελφή της (κατάσταση), ο Πέτρος έπλενε τα πιάτα.

3.3. Ο περιορισμός της ομοιογένειας

Το τμήμα του συμβάντος που αποσπάται από το σημείο θέασης περιλαμβάνει ομοιογενείς στιγμές¹⁴. Ο περιορισμός αυτός καθορίζει τα εξής:

Όταν το κατηγορημα ανήκει στην κατηγορία των τελειώσεων, το συμβάν εμφανίζεται ως μη ολοκληρωμένο, δηλαδή εξαιρείται το σημείο ολοκλήρωσης:

- 27. Χθες μετακόμιζα.

Όταν το κατηγορημα στον παρατατικό ανήκει στην κατηγορία των επιτευξεων, η εστίαση μετατοπίζεται στην προκαταρκτική φάση της διαδικασίας (σημείο 1 του σχήματος 3), η οποία πληροί τις προϋποθέσεις της ομοιογένειας:

- 28. Όταν ο Γιάννης μπήκε, η Ελένη έφευγε.

Στην περίπτωση που μια επίτευξη ανήκει στην κατηγορία των τυχαίων επιτευξεων, δηλαδή αυτών που δεν διαθέτουν προκαταρκτική φάση¹⁵, ο παρατατικός δεν είναι αποδεκτός:

- 29. *Όταν ο Γιάννης μπήκε, η Μαρία έχανε τα κλειδιά της.

Ο περιορισμός της ομοιογένειας, σε συνδυασμό με τον περιορισμό της επικάλυψης, οδηγεί στη διαμόρφωση επαληθευμένων και όχι επικυρωμένων συμβάντων.

14. Βλ. Jespersen 1931, Ter Meulen 1995.

15. Βλ. Ryle 1949: 'purely lucky achievement'.

Σε περίπτωση που το κατηγορημα ανήκει στην κατηγορία των δραστηριοτήτων, αυτή η μη ταύτιση διαμορφώνεται ως απουσία ποιοτικής σταθεροποίησης του συμβάντος:

- 30α. Χτες (?πραγματικά) δούλεψα.
- β. Χτες (πραγματικά) δούλεψα.

Από εκεί προέρχεται και η δυσκολία αποτίμησης του συμβάντος με όρους επίτασης/μείωσης:

- 31. *Χτες έτρωγε/περπατούσε/δούλευε πολύ/λίγο/φοβερά κλπ.

4. Τροπικός παρατατικός

Με τον όρο 'τροπικός παρατατικός' αναφέρομαι στις τρεις κατηγορίες χρήσεων που υπολείπονται, δηλαδή στο δυνητικό, στον αντιγεγονοτικό και στον αξιολογικό παρατατικό. Η υπόθεση της αναφορικής δέσμευσης τίθεται με διαφορετικούς όρους γιατί αυτές οι κατηγορίες χρήσεων δεν απαντούν, συνολικά ή εν μέρει, στους τρεις περιορισμούς που τέθηκαν παραπάνω: της παρελθοντικής χρονικής βαθμίδας, της ομοιογένειας και της επικάλυψης.

4.1. Ο δυνητικός παρατατικός

Ο δυνητικός παρατατικός συνδέεται με τροπικές αξίες που τον αποσπούν από το πεδίο της απόφασης. Η πρόταση:

- 32. Μετακόμιζε χτες

απομονωμένη και με ουδέτερη προσωδία αναφέρεται σε ένα συμβάν που δεν είναι αντικείμενο απόφασης. Ισοδυναμεί με δυνητική έγκλιση και παραφράζεται με τον εξής τρόπο: 'Είχε σκοπό να μετακομίσει χτες/θα μετακόμιζε χτες'.

Παρατηρούμε, ωστόσο, ότι σε αντίθεση με τις χρονικές χρήσεις, το συμβάν το οποίο τοποθετείται σε έναν δυνητικό κόσμο εμφανίζεται ως ολοκληρωμένο. Με άλλα λόγια, ο παρατατικός δεν διατηρεί την ατελή όψη που τον χαρακτηρίζει στις χρονικές χρήσεις. Σε σχέση με την αντίθεση επαλήθευση – επικύρωση, μπορούμε να πούμε ότι σχηματίζεται ένα επικυρώσιμο συμβάν. Υπάρχει σύμπτωση ανάμεσα στην προϋπάρχουσα λεξικά καθορισμένη διαμόρφωση του συμβάντος και την ενδεχόμενη χρονική τοποθέτησή του.

Αξίζει λοιπόν να εξετάσουμε τι συμβαίνει στην περίπτωση που το κατηγορημα δεν ανήκει σε μια κατηγορία που διαθέτει εγγενές περίγραμμα, δηλαδή όταν το κατηγορημα ανήκει στις δραστηριότητες ή στις καταστάσεις. Παρατηρούμε ότι τα συμβάντα που τοποθετούνται σε έναν δυνητικό κόσμο πρέπει να απαντούν στην ιδιότητα του επικυρώσιμου. Έτσι, εφόσον η προκατασκευασμένη απεικόνιση δεν μπορεί να προέλθει από το λεξικό, είναι απαραίτητο να σχηματιστεί από τον ίδιο τον ομιλητή. Πράγματι, διαπιστώνουμε ότι στην περίπτωση των δραστηριοτήτων τα συμβάντα πρέπει να αποτελούν τμήμα ενός προκαθορισμένου προγράμματος και να αποτελούν αντικείμενο 'σκόπευσης':

- 33α. Ο Πέτρος μιλούσε στις τρεις.
- β. Ο Πέτρος έτρεχε χτες.
- γ. Ο Πέτρος έγραφε την περασμένη βδομάδα.

όπου τα (33) α, β, και γ αναφέρονται αντίστοιχα σε κάποια διάλεξη, σε κάποιον αγώνα ή σε κάποιο διαγώνισμα.

Στην περίπτωση που η δραστηριότητα ή η κατάσταση δεν μπορεί να ενσωματωθεί σ' ένα προδιαγεγραμμένο πρόγραμμα, η πρόταση δεν είναι αποδεκτή:

- 34α. *Ο Πέτρος γελούσε χτες (δραστηριότητα).
- β. *Η Ελένη φοβόταν χτες (κατάσταση).

Το ίδιο ισχύει για τα κατηγορήματα που δηλώνουν συμβάντα που έχουν απρόβλεπτο χαρακτήρα:

- 35. *Ο Πέτρος έβρισκε τα κλειδιά του χτες.

Στο πλαίσιο αυτής της χρήσης το επίρρημα μπορεί να προηγείται ή να έπεται του κατηγορήματος στον παρατατικό.

- 36α. Ο Πέτρος μιλούσε χτες.
- β. Χτες μιλούσε ο Πέτρος.

Η πρόταση μπορεί, κατά συνέπεια, να αντιστοιχεί σε μια μερική ερώτηση αναφορικά με τη χρονική τοποθέτηση του συμβάντος.

- 37. - Πότε μιλούσε ο Πέτρος;
- Χτες.

Σε σχέση με τους περιορισμούς που θέσαμε με βάση τη χρονική χρήση, διαπιστώνουμε ότι η δυνητική χρήση δεν απαντά στους περιορισμούς της επικάλυψης και της ομοιογένειας:

38. Ο Πέτρος έφευγε χτες.

Το συμβάν στο (38) δεν επικαλύπτει τον προσδιορισμό και δεν χαρακτηρίζει τη χρονική περίοδο με ομοιογενή τρόπο.

Αξίζει ωστόσο να σταθούμε λίγο στον τρίτο περιορισμό, δηλαδή στον περιορισμό της παρελθοντικής χρονικής τοποθέτησης:

39α. Δεν άξιζε να ασχοληθεί. Σε λίγες μέρες έφευγε για την Αθήνα.

β. Το 'Ποσειδώνας' έφτανε την Τρίτη.

Στο (39α) έχουμε μια ερμηνεία μελλοντική/δυνητική σε σχέση με ένα παρελθοντικό σημείο εκκίνησης. Σε σχέση, ωστόσο, με τη στιγμή του λόγου έχουμε δυνατότητα 'διπλής πρόσβασης'¹⁶. Στο (39β), παρόλο που η παρελθοντική ερμηνεία επικρατεί, η μελλοντική ερμηνεία δεν αποκλείεται. Ο προσδιορισμός *την Τρίτη* μπορεί να συνδεθεί με την προηγούμενη ή την επόμενη Τρίτη. Ο περιορισμός της παρελθοντικής χρονικής τοποθέτησης δεν έχει την ίδια ισχύ στον δυνητικό παρατατικό.

4.2. Αντιγεγονοτικός παρατατικός

Ο αντιγεγονοτικός παρατατικός δηλώνει συμβάντα που είναι αντίθετα με την πραγματικότητα.

40α. Λίγο ακόμη και κέρδιζα το παιχνίδι.

β. Λίγο έλειψε και το τρένο εκτροχιαζόταν/και πνιγόμασταν.

Η προϋπάρχουσα απεικόνιση του συμβάντος δεν συμβαδίζει με τα πραγματικά γεγονότα. Η αποφαντική αξία αντιστοιχεί σε αποφατική αξία. Ας σημειώσουμε ότι ο παρατατικός παραφράζεται με τη δυνητική έγκλιση + υπερσυντέλικο, π.χ. *θα είχα κερδίσει*.

Στην περίπτωση ενός κατηγορήματος το οποίο δεν διαθέτει εγγενές περίγραμμα, δηλαδή περίγραμμα που να προέρχεται από το λεξικό, παρατηρούμε τα εξής:

Στην περίπτωση των δραστηριοτήτων, το συμβάν εμφανίζεται ως αντι-

16. 'double accessibility reading'. Βλ. Abusch 1991, Giorgi & Pianesi 1997.

προσωπευτικό μιας ιδιότητας/ικανότητας:

41. Λίγο ακόμη να τον φροντίζαμε και ο γλάρος πετούσε.

Ενώ, τα καταστασιακά κατηγορήματα δεν συνδυάζονται με τέτοιες δομές:

42. *Λίγο ακόμη και βαριόμουν.

Είναι σαφές ότι αυτές οι δομές δεν απαντούν στους περιορισμούς της επικάλυψης και της ομοιογένειας¹⁷.

4.3. Αξιολογικός/δραματικός παρατατικός

Η τελευταία ομάδα χρήσεων που θα σχολιάσω είναι οι περιπτώσεις όπου ο παρατατικός έχει παρελθοντική χρονική αναφορά, είναι αντικείμενο απόφανσης αλλά δεν έχει ατελή όψη. Με άλλα λόγια, σε αντίθεση με τον χρονικό, τον δυνητικό και τον αντιγεγονοτικό, ο αξιολογικός παρατατικός δηλώνει επικυρωμένα συμβάντα. Οποιαδήποτε προϋπάρχουσα απεικόνιση βρίσκεται σε σχέση σύμπτωσης με το γεγονοτικό συμβάν.

43α. Πρώτη φορά την άκουγα να μιλάει με κάποια συμπάθεια για τα βάσανά μου.

β. Χτες με ρωτούσε αν έχεις σκοπό να φύγεις.

γ. ...και κάτι λίγα χρήματα και μερικά κοσμήματα τα άφηνε όλα στην Ελένη.

Ο παρατατικός σε αυτήν την περίπτωση αντικαθίσταται από τον αόριστο¹⁸.

Είπαμε προηγουμένως ότι ο παρατατικός, στη χρονική του χρήση, δεν συνδυάζεται με ένα επίρρημα διάρκειας παρά μόνο όταν το συμβάν έχει τη δυνατότητα να επικαλύψει συνολικά την περίοδο που προσδιορίζεται από

17. Αξίζει να σημειώσουμε ότι οι εκφράσεις *λίγο ακόμη* και *λίγο έλειψε* λειτουργούν ως συνθήκες. Έτσι οι προτάσεις εμφανίζουν μια υποθετική δομή, με προκείμενο και απόδοση, ανάλογη με τη δομή: *Αν ερχόταν ο Πέτρος, θα περνούσαμε καλά.*

Σε σχέση με τις ιδιότητες δομών όπως η παραπάνω η Iatridou 2000 παρατηρεί ότι ο αντιγεγονοτικός τους χαρακτήρας δεν είναι απόλυτος, και με αυτή την έννοια η χρονική τοποθέτηση δεν είναι απαραίτητα παρελθοντική.

18. Η Hatcher (1951: 254) σχολιάζει τον εξακολουθητικό (progressive) τύπο των αγγλικών, σημειώνοντας ότι η ατελής όψη δεν μπορεί να θεωρηθεί βασική αξία του εξακολουθητικού τύπου: "... ο εξακολουθητικός τύπος χρησιμοποιείται συχνά σε κατηγορηματικές σχέσεις όπου η έμφαση στη διάρκεια μοιάζει αστήρικτη αν όχι παράλογη, π.χ. *She was telling me the other day ...*".

το επίρρημα¹⁹. Στην περίπτωση όμως της πρότασης:

44. Την επομένη παντρεύοντουσαν

έχουμε το σχηματισμό ενός γεγονοτικού συμβάντος, χωρίς τους περιορισμούς της επικάλυψης και της ομοιογένειας.

Διαπιστώνουμε, ωστόσο, ότι ο ομιλητής βάζοντας τον παρατατικό στη θέση του αορίστου εισάγει μια ορισμένου τύπου απόσταση ανάμεσα στην οπτική του γωνία και το συμβάν. Η απόσταση αυτή μεταφράζεται είτε σαν μια διάζευξη ανάμεσα στο σημείο εκκίνησης και το σημείο της ανάληψης της ευθύνης για το περιεχόμενο της πρότασης, δηλαδή το περιεχόμενο του έμμεσου λόγου:

45. Η Μαρία μου έλεγε ότι η κατάσταση χειροτερεύει

είτε σαν μια εισαγωγή αξιολογικών αξιών του τύπου ευεργετικό/βλαβερό, απρόσμενο κλπ.:

46. Την επομένη παντρεύοντουσαν.

Πρόκειται για μια απόσταση που επιτρέπει την εισαγωγή μιας υποκειμενικής διάστασης. Ο ομιλητής χρησιμοποιώντας τον παρατατικό εκφράζει έμμεσα τη γνώμη του για το περιεχόμενο του συμβάντος. Εάν στη θέση του παρατατικού είχαμε έναν αόριστο, η πρόταση θα ήταν στερημένη από οποιαδήποτε αξιολόγηση.

Ας σημειώσουμε ότι σε αυτού του τύπου τη χρήση ο χρονικός προσδιορισμός πρέπει να είναι σε θεματική θέση.

47α. Παντρεύοντουσαν την επομένη (δυνητική ερμηνεία).

β. Την επομένη παντρεύοντουσαν (αξιολογική ερμηνεία).

Η πρόταση (47α) δείχνει ότι οι άνθρωποι είχαν την πρόθεση να παντρευτούν την επαύριο. Πρόκειται για ένα επικυρώσιμο συμβάν. Αντίθετα, η πρόταση (47β) δηλώνει ένα επικυρωμένο, αλλά μη αναμενόμενο, ευχάριστο/δυσάρεστο συμβάν.

Σε αντίθεση με τον δυνητικό παρατατικό, στην περίπτωση του αξιολογικού παρατατικού δεν μπορούμε να διατυπώσουμε μια ερώτηση γύρω από

19. Η μόνη δυνατότητα ενός τέτοιου συνδυασμού εμφανίζεται στην περίπτωση της δυνητικής ερμηνείας, όπου το επίρρημα βρίσκεται σε μη θεματική θέση: *Παντρεύοντουσαν την επομένη*.

την χρονική τοποθέτηση του συμβάντος:

48. * Πότε παντρεύόντουσαν;

Η διάκριση ανάμεσα σε δυνητική αξία και αξιολογική αξία φαίνεται καθαρά σε κατηγορήματα που χαρακτηρίζονται από απουσία σκόπευσης:

49α. Την επομένη ανακάλυπτε ένα ορυχείο (αξιολογικός).

β. *Ανακάλυπτε ένα ορυχείο την επομένη (δυνητικός).

Σε μια πρόταση όπου το επίρρημα βρίσκεται σε θεματική θέση, ένα κατηγορημα του τύπου *ανακαλύπτω* στον παρατατικό αναφέρεται σε μια επικυρωμένη πραγμάτωση. Αντίθετα, όταν το επίρρημα βρίσκεται σε μη θεματική θέση, η επικύρωση της πραγμάτωσης εξουδετερώνεται. Δεδομένου, από την άλλη πλευρά, ότι αυτού του τύπου το συμβάν δεν επιδέχεται μια δυνητική ερμηνεία, ούτε μια ερμηνεία με όρους εκτύλιξης, η πρόταση είναι μη αποδεκτή. Με βάση αυτές τις παρατηρήσεις που αφορούν τη σχέση ανάμεσα στον παρατατικό, την τέλεια όψη, την αποφαντική τροπικότητα και το σχηματισμό των αξιών αξιολόγησης, μπορούμε εύκολα να εξηγήσουμε τη λειτουργία των προτάσεων με αξία αντίθεσης ή πολεμικής:

50. Χτες αγόραζε γούνα και σήμερα δεν έχει να πληρώσει το νοίκι.

Επεκτείνοντας αυτή την προβληματική, θεωρώ ότι ο παρατατικός της 'ρήξης' (*rupture*) (ή δραματικός παρατατικός) εντάσσεται στο πλαίσιο του αξιολογικού παρατατικού.

Είπαμε προηγουμένως ότι στο πλαίσιο της αφήγησης, ο παρατατικός χρησιμεύει για να σχηματίσει το υπόβαθρο της διαδοχής των γεγονότων. Ωστόσο, ο παρατατικός της ρήξης παρουσιάζει εντελώς διαφορετική λειτουργία:

51α. Δύο μέρες αργότερα έπαιρνα το τρένο για το Μιλάνο.

β. Ακούστηκε ένας θόρυβος στην πόρτα. Κάποιος άνοιγε με κλειδί την είσοδο ...Μια γυναίκα νευρική χυμούσε στο δωμάτιο.

Διαπιστώνουμε ότι ο παρατατικός αναφέρεται σε συμβάντα που διαδέχονται το ένα το άλλο και συγκροτούν το πρώτο πλάνο της αφήγησης. Δεν έχει δηλαδή την αξία της ατελούς όψης. Πρόκειται για μια αφηγηματική τεχνική που έχει ορισμένες συνδηλώσεις²⁰, ανάλογες με τις συνδηλώσεις που έχει ο αξιολο-

20. Βλ. Weinreich 1964: 131-133.

γικός παρατατικός σε προτάσεις όπως *Την επομένη παντρεύοντουσαν*.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι η τεχνική αυτή χρησιμοποιείται πλέον ευρέως στα δελτία ειδήσεων των καναλιών με μεγάλη ακροαματικότητα. Έτσι, ακούμε προτάσεις όπως:

- 52α. Χτες, σ' αυτό το σημείο που βλέπετε, έχανε τη ζωή του ένας νέος ορειβάτης.
- β. Παρ' όλες τις αντιδράσεις, χτες περνούσε από τη Βουλή το νομοσχέδιο για τις συλλογικές συμβάσεις.

5. Συμπέρασμα

Θεωρώντας ότι μια πρόταση του τύπου *ο Γιάννης μετακόμισε χθες* αντιπροσωπεύει την 'απόλυτη' τοποθέτηση στο πεδίο της απόφασης, μπορούμε να πούμε ότι ο παρατατικός εκφράζει, με διαφορετικό τρόπο σε κάθε του χρήση, την απαγκίστρωση από αυτό το πεδίο. Στην χρονική χρήση, ο ομιλητής αναστέλλει την κρίση του αναφορικά με τη συνέχιση, την ολοκλήρωση ή τη διακοπή ενός συμβάντος. Στην πρόταση:

- 53. Όταν η Μαρία μπήκε, ο Γιάννης έφτιαχνε ένα κέικ

ο ομιλητής δε δεσμεύεται για τις στιγμές που έπονται της εστίασης²¹. Η ατελής όψη εισάγει μια χρονική απόσταση ανάμεσα στην επαλήθευση και στην επικύρωση του συμβάντος. Στον δυνητικό παρατατικό ο ομιλητής αναστέλλει την κρίση του αναφορικά με την πραγματοποίηση του συμβάντος και παράλληλα αποδυναμώνει την ισχύ της παρελθοντικής χρονικής αναφοράς. Στον αντιγεγονοτικό παρατατικό δηλώνει την αντίθεση του συμβάντος με την πραγματικότητα. Και τέλος στον αξιολογικό/δραματικό παρατατικό η απόφαση δεν είναι ουδέτερη, αλλά συνοδεύεται με αξιολογικές κρίσεις. Αξίζει να υπενθυμίσω ότι στις τρεις τελευταίες χρήσεις καταργείται στην ουσία η αξία της ατελούς όψης. Το φαινόμενο αυτό απαιτεί επέκταση και επεξεργασία της προβληματικής γύρω από τη συγκρότηση της αναφορικής σχέσης.

Μαρία Τζεβελέκου

Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου/Πανεπιστήμιο Αθηνών

e-mail: maria_t@ilsp.gr

21. Σύμφωνα με τον Dowty η ατελής όψη διαμορφώνει έναν αδρανή κόσμο, ο οποίος τοποθετείται στη συνέχεια των στιγμών οι οποίες προηγούνται της εστίασης. Με βάση αυτήν την προσέγγιση η ατελής όψη θεωρείται χρονο-τροπικός τελεστής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Abusch, D. 1998: "Generalizing tense semantics for future contexts". Στο S. Rothstein (εκδ.), *Events and Grammar*. London: Kluwer Academic Publishers, 13-33.
- Arnaud, A. & Lancelot, C. 1660 (επανέκδοση 1969): *Grammaire générale et raisonnée*. Paris: Republications Paulet.
- Bach, E. 1986: "The algebra of events". *Linguistics and Philosophy* 9, 5-16.
- Βασιλάκη, Σ. 2002: "Παρατηρήσεις για τον παρατατικό των Συνοπτικών Ευαγγελίων". Στο C. Clairis (εκδ.), *Recherches en linguistique grecque*. Paris: L'Harmattan, 311-314.
- Berthonneau, A.M. & Kleiber, G. 1993: "Pour une nouvelle approche de l'imparfait: l'imparfait, un temps anaphorique métonymique". *Langages* 112, 55-73.
- Both-Diez, A.M. de 1985: "L'aspect et ses implications dans le fonctionnement de l'imparfait, du passé simple et du passé composé au niveau textuel". *Langue française* 67, 55-66.
- Coseriu, E. 1980: "Aspect verbal ou aspects verbaux". Στο J. David & R. Martin (εκδ.), *Actes du Colloque sur la notion d'aspect*. Metz: Klincksieck, 13-25.
- Culioli, A. 1980: "Valeurs aspectuelles et opérations énonciatives: l'Aoristique". Στο J. David & R. Martin (εκδ.), *Actes du Colloque sur la notion d'aspect*. Metz: Klincksieck, 181-193.
- Dowty, D.R. 1977: "Towards a semantic analysis of verb aspect and the English 'imperfective' progressive". *Linguistics and Philosophy* 1, 45-79.
- Dowty, D.R. 1979: *Word Meaning and Montague Grammar. The Semantics of Verbs and Times in Generative Semantics and in Montague's PTQ*. Dordrecht: Reidel.
- Ducrot, O. 1978: "Note sur l'imparfait". *Linguistische Berichte* 60, 1-24.
- Granville-Hatcher, A. 1951: "The use of the progressive form in English". *Language* 27, 254-280.
- Iatridou, S. 2000: "The grammatical ingredients of counterfactuality". *Linguistic Inquiry* 31, 231-270.
- Jespersen, O. 1924: *The Philosophy of Grammar*. London: Allen & Unwin.
- Kamp, H. 1981: "Événements, représentations discursives et référence temporelle". *Langages* 64, 39-64.
- Kamp, H. & Reyle, U. 1993: *From Discourse to Logic. Introduction to Model Theoretic Semantics of Natural Language, Formal Logic and Discourse Representation Theory*. Dordrecht: Kluwer.
- Krifka, M. 1998: "The origins of telicity". Στο S. Rothstein (εκδ.), *Events and Grammar*. London: Kluwer, 197-235.

- Le Goffic, P. (εκδ.) 1986: *Points de vue sur l' imparfait*. Caen: Centre de publication de l'Université de Caen.
- Moeschler, J. 1993: "Aspects pragmatiques de la référence temporelle: indétermination, ordre temporel et inférence". *Langages* 112, 39-54.
- Molendijk, A. 1985: "Point référentiel et imparfait". *Langue française* 67, 78-94.
- Νικηφορίδου, Κ. 2002: "Γραμματική σημασία και υποκειμενικότητα". *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 22, 484-494.
- Partee, B.H. 1973: "Some structural analogies between tenses and pronouns in English". *The Journal of Philosophy* 18, 601-609.
- Partee, B.H. 1984: "Nominal and temporal anaphora". *Linguistics and Philosophy* 7, 243-286.
- Ryle, G. 1949: *The Concept of Mind*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Seiler, H. 1952: *L' aspect et le temps dans le verbe néo-grec*. Paris: Les Belles Lettres.
- Smith, C. 1991: *The Parameter of Aspect*. London: Kluwer.
- Tasmowski-de Ryck, L. 1985: "L'imparfait avec et sans rupture". *Langue française* 67, 59-77.
- Ter Meulen, A. 1995: *Representing Time in Natural Language*. Cambridge MA: MIT Press.
- Τζάοτζανος, Α. 1946-1953: *Νεοελληνική Σύνταξις*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- Tzeveleku, M. 1995: *Catégorisation lexicale et aspect*. Διδ. διατριβή, Paris VII.
- Vendler, Z. 1957: "Verbs and Times". *The Philosophical Review* 66, 143-160.
- Voglié, S. de 1987: "Aspect: construction d' occurrences". *T. A. Informations* 1.
- Weinrich, H. 1964: *Le temps*. Paris: Seuil.